

KÉPZŐMŰVÉSZET

Két festő és az „utak”

VÁZLAT ZOLTÁNFY ISTVÁN ÉS ZOMBORI LÁSZLÓ FESTÉSZETÉRŐL,
KIÁLLÍTÁSUK KAPCSÁN

Van abban valami jelképes, hogy az 1972-es kiállítási év első két szegedi bemutatkozó művésze Zoltánfy István és Zombori László. Mindkét festő képei a Képcsarnok bemutató termeiben találtak otthonra. Zoltánfy István első önálló kiállítását Budapesten, a Mednyánszky-teremben szemlélhettük január 28-tól február 12-ig, Zombori László temperafestményeinek pedig a szegedi bemutató terem falai jelentették a nyilvánosságot február 18-tól március 4-ig. A két festő művészi törekvéseinek, lehetőségeiknek képekké teljesedett megvalósulásai a város kortárs művészetének két jellegzetes, járható, és mint a kiállítások példája is bizonyítja, sikereket termő útjait képviselik. Zoltánfy Erdélyi Mihály groteszk, naiv, életörömmel és derűvel telített „életfolytatású” piktúrájának és Vinkler László mitologikusirodalmi élményekhez tapadó, elvont szellemű intellektualizmusának két nemzedéssel későbbi szintetizálója. Zombori László a tájélményekből, az alföldi nép ismertéből és szeretetéből fakadó piktúrájának új szintre emelője, korszerű újrafogalmazója. Mert éppen ők ketten az első szegedi kiállítók, új eredményeik nyilvánosság elé bocsátói ebben az esztendőben, tárlataik az itteni lehetőségek útjelzői is, melyek az egész szegedi piktúrára általánosítható következtetéseket rejtenek. Ugyanakkor mindketten kemény és karakteres vonalakkal alakítják a város kortárs festészetének arculatát.

CSEPPBEN A TENGER

Mindkét alkotó idevalósi, ez a környezet adta első élményeiket. Zombori László ebben a városban látta meg a napvilágot, Zoltánfy Istvánt pedig Szeged egyik „bolygója”, Deszk indította. Itt jártak iskolába és ez a város nevelte festőkké őket. Egyrészt a Szegedi Tanárképző Főiskola műhely jellegű rajz tanszéke, másrészt a kollektív műterem alkotó és izzító kohója. Ehhez a városhoz kötődik a festővé válás elrágathatlan köldökszínőre, az első jelentkezések, kiállítások, elismerések sora. Ma is itt élnek, tanítanak és alkotnak — ebben az arénában kell megváltaniuk világukat.

Nemcsak ez a szegediség, ez a vállalt és kényszerű kötődés kapcsolja össze művészetüket, és nemcsak az, hogy véletlenül mindkettőjüket 27 alkotás reprezentálta kiállításukon. Bár festészetük más-más utakon jár, vannak találkozási, érintkezési pontjaik. Ezek nem a felszínen jelentkeznek, nem első látásra nyilvánvaló közös jegyek, hanem a mélyrétegekben munkálnak, a festői magatartás, az alkotó folyamat kézzorításai. Úgy kapcsolódnak nemcsak egymáshoz, elődeikhez, de kortársaikhoz is, hogy azért szuverén, öntörvényű alkotók tudnak maradni. Különösen Zoltánfy István festészete mutat senkihez sem hasonlítható sajátos jegyeket.

Mindketten a világ, az emberi ésszel-értelemmel szinte befoghatatlanra tágult és kitárulkozott mindenségnek egy szűk sávját reflektorozzák. Másfelé tekintenek,

más terület élményeik forrásvidéke. Valóságunk egy sávját vallatják, de erről a valóságrészeiről mindent tudni akarnak. Ezért keresik mélységeiket, ezért szállnak pokolra, ezért vallatják nehezen feltárulkozó viszonylatait. Szűk világukban, mint cseppben a tenger, motoz a végtelen.

A KÉPÍRÓDEÁK

Zoltánfy István művészetének középpontjában az „én” áll. Elsősorban önmagát keresi, vonásai mögött korunk emberének feszültségeit, izgalmát, akaratát, vágyait, álmait. Arcának vonásait úgy hagyja ott minden képén, olyan utánozhatatlan őszinteségtől űzötten, mint a képzőművészet történetének halhatatlanjai. És olyan természetességgel, mintha kézjegyével látná el képeit. Ezen az önmagakeresésen át vizsgálja a valóság magához idomított, hozzáidomult és így festői látásával, valamint „szerszámaival” is mérhető világot. Önmagát keresi a világban és jelöli ki helyét a lét ontológiai folyamatában. Ez az önmaga köré kristályosított világ szolgáltatja piktúrájának tematikáját. Ebben a kristályvilágban idézi őseit régi, megsárgult fényképek, nagyító alá helyezett emlékek, rég-volt-tán-igaz-se-volt legendák, háborús históriák és megmosolyogni való szokások segítségével (Nagyanyám, Nemzedékek). Ha napjainkat vallatja is, önmagát éri tetten naponta. Egyedül és barátai között, kocsmasztal mellett és iskoláskori fényképeken egyaránt (önarcképek, Én és a Quattrocento, Tükrös csendélet, Beszélgetők), és önmaga holnapi bizonyosságát üdvözli gyermekében, képhimnuszokban vall a gyermekben megtalált jövőbeni önmagáról (család-képek). Ez az önmaga keresés, ez a lét faggatása készíti, hogy szembenézzen az élet nagy kérdéseivel, azokkal a varázsos pillanatokkal, melyeket megfesteni is csak varázsolással lehet. Élet és halál (Élet), születés és elmúlás (Család, Nemzedékek), az „én” és a „te” (Emberpár, Ketten), barátság (T. L. barátom), a közösség (Beszélgetők) azok az emberi kérdések, melyeknek képi megjelenítésén fáradozik.

Ezek a kérdések alkotják direkt vagy indirekt megfogalmazásban alakuló jelképi rendszerének, festői tematikájának pilléreit. A gyerekkor felhőtlen vidéke, a suhancévek emberformáló próbái, az emlékezés megszépítő mezeje és napjaink életteli pillanatai festőiségének kedves vadászterületei. Sárgult fényképekből, megmerevedett emlékekből, legendákká szelődött eseményekből és napjaink valóságából ötvözi sírni-mosolyogni való, gyakran groteszk életképeit (Kocsmá, Kis menyasszony, Nemzedékek).

A KÜLVÁROS FESTŐJE

Zombori László sajátos valóságresz festője. Tematikájának meghatározó hajtásai az alföldi nagyváros, Szeged peremkerületeiben gyökereznek. Innen szívja magába nemcsak látványait, de színeit, ízeit, hangját és illatát is. Különös világ ez. Az Alföld végtelenbe vesző, paraszti arcokat és tenyereket kérgecsíró tájának találkozása a város munkásnegyedeivel. Elsyenek lakói egyszerre táplálkoznak a város emlőjéből, de a földtől sem tudnak elszakadni. Ez a környezet az, amely először ösztönösen, ma már tudatosan mozgatja Zombori ecsetjét. Ennek a tájnak kétarcúsága, az itt élő emberek kétéltűsége az alapélmények legmélyebbre nyúló gyökerei. Itt nem kalandozhat végtelenbe a szem, nem magányosan gubbasztó tanyák jelentik az „életet”. Itt kerítések választják el az emberi hajlékokat, itt különleges tiszteletben nőnek a fák, ágaik között Nappal, Holddal, madarakkal, itt még kormoz az üzemek és gyárak füstje, itt egymásra nyílnak az ablakok, egymás mellé szorultak az emberek, s közösködnek gondjaikkal, átkaikkal, imádságaikkal, örömeikkel. Azoknak az embereknek ivadéka Zombori László, akik az olajos üzemek, füstös gyárak „nyolc órája” után vállukra vették a kapát, kaszát, hogy a körtöltés mögötti tennyényi földön éltessék a végezhetsen munkát.

A szegedi külváros házacskaí, utcái, kapualjai és kerítései, a Tisza-part soha be nem cserkészhető világa, a folyó megfejthetlensége, az árterek facsodái, bogáncsműalkotásai, a „vízenjáró” tiszai emberek menekülnek Zombori László képeire. Tudja, érzi és megfesti ennek a környezetnek évszakváltozásait (Tavaszdik, Nyári tájkép, Ősz, Tél, Folyópart; Tisza-part) úgy, ahogy csak a természettel, a szülőfölddel állandó kapcsolatot élvező kiválasztottak tudják. A természet nagysága előtti tiszteletét, csodálatát fogalmazza azokon a festményein, melyeket egy fantáziát mozdító fatörzs, egy szinte érezhetően meleg madárfészek, egy növény izgalmas leveljátéka vagy éppen a bogáncsok különleges szépsége ihletett (Fészek, Fatörzs, Dísnövény, Bogáncsok). Kisablakos, pislogó házak, mohos kerítések, titkokat rejtő kapualjak, napsugárdíszes homlokzatok szorultak a város peremének otthonos valóságából Zombori ecsetje nyomán a képi igazság szférájába (Régi házak, Külváros, Paraszt-barokk). Ebből a tematikából születik talán legszebb festménye, a Csendes utca, melyen a városzél ember alkotta környezete magával az emberrel teljeseedik.

KÉZFOGÁSOK

A valóság e hálóba fogott, szűk területének vallatása nem beszűkülés, nem a kitekintés hiánya a két festőnél. Sokkal inkább a mélységek keresése, az elaprózódás veszélyének elkerülése, a lehetőség arra, hogy valamit lemeztelenített igazságában ismerjenek meg, valami teljességében feltárulkozzon előttük.

Összekapcsolja őket a humanizmus állandóan jelenlevő, minden képből sugárzó érzése. Zoltánfynál ez a humanitás a szinte apostoli szeretettel megrajzolt portrékban, a téma- és formaválasztásban egyaránt jelentkezik. Zombori Lászlót ennek a környezetnek mélységes embersége érdekli. A meszelt házfalakban, ácsolt tetőkben, emberszem-ablakokban, válnyi kerítésekben a humanizált harmóniát, az emberléptékű világot keresi. Ezeknek a házaknak nemcsak építését és szerkezetét ismeri, de változó színeit, a friss meszelés illatát, az eperfák ízeit is tudja. Megőrökíti őket és bizonyítja, hogy felszámolásuk nem fájdalom számára, de ismeretük életre szóló példa; az új környezetben is az ezekben megismert harmóniát kutatja.

Kompozícióikban is találunk olyan alapvető egyezéseket, melyek nem kerülhetik el figyelmünket. Mindkét festő alapállása a nyugalmas kompozíció, harmonikus, tiszta szerkezet. Ez a nyugalom és biztonság képeik szépségének egyik alapja. Zoltánfy képeire egyaránt jellemző a tiszta szerkesztés és kristályos elhelyezésmód. Gyakran választja a különleges, megszokottól eltérő formát. Különösen kedveli a feltámasztott hármasoltár formátumot, ezeknek egymás mellé, fölé helyezett, ikonografikus tételeiben sorjáztatja sok megbocsátó lírával, iróniával átszőtt epikus mondanóját. A szürrealizmus felé hajló kompozíciók súlypontjában is ott az egyensúlyt fenntartó, áhítattal megfestett nyugalmas pont, legtöbbször az „én” — a bizonyosság. Zombori László képein másfajta nyugalom honol. A harmonikus komponálás itt a képi elemek biztos konstruálását jelenti, a tájelemeket képi elemekké emelő szerkesztést. A tájból képekbe emelt szögletes formák között megsokszorozódott erőt nyer a körforma különben is igen nagy intenzitása, kohéziója. Ez a körforma hol égitestek alakjában, hol parasztivá szelídített rózsza-ablakokban, hol egy kút kerékében, hol egy boltív továbbgondolásában, egy óra számlapjában vagy egy glória foltjában jelenik meg rendkívüli változatossággal. Kedveli a vízszintes és függőleges képi tételek nyugalmas egyensúlyát.

Zoltánfy kritikussai nem felejtik el megemlíteni az alkotások művességét. Ez festészetének egyik sajátos pontja. Az a biztos rajztudás, finom kidolgozás és pontos színválasztás, mely minden alkotásának sajátja. Vékony ecsetje nyomán pontosan szerkesztett és megalkotott képekbe sűrűsödik napjaink valóságának egy darabja. Zombori László képei nagyvonalú, széles ecsetkezelésük ellenére is műves alkotások. A részletszépségek aprólékos megmunkálása és a nagy, lendületes felületek izgalmas kontrasztjai teremtenek harmóniát. Színeit a „magyar mediterrán”, a napfény városának palettájáról kölcsönözte. Egy-egy fakéreg, málló faldarab vagy őszi fa-

levél izgalmas színélménye megtermékenyíti festői képzeletét, és ez képsorok folyamában teljesedik ki. Meleg sárgák, barnák, tompazöldek alkotják képei alaptónusát, melyek közül itt-ott harsogva kiáltanak az ultramarinok.

*

Két festői út áll előttünk, melyet minden kimutatható érintkezés, kapcsolódás ellenére is szuverén, sajátos festői magatartás jelölt ki. Ez a két út nemcsak a szegedi kortárs festészet két sajátosan egyéni hangja, megvalósulási lehetősége, de napjaink képzőművészetének lehetőségeit is jelzik. A két kiállítás szinte szemérmetlenül tárta fel előttünk az alkotó tevékenység egy-egy szakaszát, és mutatta meg a festői útirányokat. Zoltánfy István a városunkban is egyre inkább meghonosodó, izmosodó és követőkre találó gondolati szürrealizmusban jelölte ki jövőbe vezető útját. Zombori László a konstruktivizmus és a föld mélyeinek ódái hangjaitól közelít a tájélményekből, helyi gyökerekből táplálkozó jelképiség felé. Azon munkálkodnak mindketten, hogy művészetük formai jegyei egyre inkább és egyre teljesebben tartalmi vonatkozásokká izmosodva épüljenek képeikbe. Ebben rejlik művészetük mélysége.

Korunk felületességre, elnagyoltságra sugalló rohanásában Zoltánfy festészetének nyugalma, művessége, hite és áhíтата, jelképi tisztasága megállásra és elgondolkodásra késztet. Zombori festményei pedig az elidegenedett természet színeit, ízét, illatát közvetítik.

Művészi megvalósulásaik és próbálkozásai részei egy nagyobb teljességnek, a szegedi piktúrának és az egész magyar festészetnek, ahol megharcolt helyük és rangjuk van. Szegényebbek lennének nélkülük.

TANDI LAJOS

Szűcs Árpád második kiállítása

Szeged képzőművészetének majdani krónikása aligha lesz irigylésre méltó helyzetben. Egy olyan, sok ismeretlenes, bonyolult képletet kell megoldania, amelynek fejtegetésekor nemigen segít majd az egyszerűsítés, az összevonás. Még kisebb csoportok, alkalmilag egy úton járt munkaközösségek tevékenységére sem hivatkozhat biztos eligazítóként, hiszen olyan sokféle a manapság működő szegedi festők, szobrászok indíttatása, és inkább csak alkalmilag találkoznak, mintsem hosszabban kötődve futnak egy irányba az életutak.

Különösen nehéz penzum lesz majd a „modernnek”-nek nevezhető művészcsoport táborrajza; hányféle alapélmény-hányféle kibontakozása várja majd a magyarázatot. (A megvalósulás értékkokozatainak — ez értékkokozatok létrejöttét magyarázó, joggal vagy csak mentegetőzésként említhető okoknak — mennyi de mennyi változatát kell majd megkeresni.)

Szűcs Árpád festészetének megmérése sem kevés fejtörést fog okozni. Mert tényleg: honnan ez az „alföldiségőtől” oly távoli városélmény és e városélmény egyszerre aszkétikusan fegyelmezett, de azért átírtan mesés feldolgozása? Meg mitől az a magabiztosság a témaválasztásban és a gyakori elbizonytalanodás a megvalósításban?

Így most, amikor a művész második önálló tárlatáról szólunk (az elsőt 1965-ben rendezte meg, ugyancsak Szegeden), nagyjából csak fenntartásos félválaszokból állhat az „ítéletmondás”.